

D. F. G.

HISTORIOLA CONCIONUM SACRARUM FENNICARUM,

CUJUS
PARTEM POSTERIOREM,
CONSENT. AMPLISS. FACULT. PHILOSOPH. IN REG.
ACADEMIA ABOËNSI,
PRÆSIDE
MAG. HENRICO GABRIELE
PORTHAN,

ELOQU. & POËS. PROFESS. REG. ET ORD.

Publice ventilandam sistit,

PRO GRADU,
ERICUS TULINDBERG,

Ostrobothniensis,

In AUDITORIO MAJORI Die V Decembr.
An. MDCCLXXXI.

H. A. M. C.

A B O Æ,

Impressa apud Viduam Reg. Acad. Typ. J. C. FRENCKELL.

16.
Geo Orr

PRÆFATIO.

Tanta laborat penuria omnis generis monum-
torum Historia Fennica, ut litera fere quævis,
superioribus quidem seculis a nostris hominibus pro-
fecta, quæ inimica plerarumque fata evaserit, avide
sit rerum nostrarum curiosis conquirenda, & si quam
forte opem paupertati huic levandæ afferat, consu-
lenda: quo consilio, fatemur Concionibus etiam Fen-
nice conscriptis colligendis perlustrandisque, nos a-
nimum adjecisse. Ac quamvis nihil fere occurreret,
quod ad Historiam quidem ipsam patriæ illustrandam
pertineret; quod tamen ad cognoscendum statum &
Religionis, & eruditionis, in primis Theologicæ, non
prorsus nihil adjuvent, simulque mores gentis hic ibi
cognoscendos præbeant, linguæ autem Fennicæ fa-
ciem, quali temporibus istis gauderet, solæ fere con-
spiciendam nobis fistant: consilii capti haud omnino
nos poenituit. Cum vero non ignoraremus, copiam
illam Concionum Fennicarum, typis editarum, qua
inprimis adjuti, Dissertatiunculam hancce conscribere
aggrederemur, quamque collegerat maximam par-
tem Dn. Præses, lacunis minime carere, nulla alia
ratione felicius explendis, quam si nostris opibus in-
dica-

dicatis, doctorum porro popularium nobis subsidia expeteremus; hoc secuti consilium, nec male cessisse experti, supplementum indicis in priore opusculi parte dati, jam adjungimus: quod benivolentiæ debemus, cum Reverendissimi Archi-Episcopi, atque Acad. Ups. Pro-Cancellarii D:ni D. MENNANDER, qui pro illo quo litteras nostras complectitur insigni favore, etiam huic conatui nostro opem non subduxit, tum Maxime Rey. Præpositi ac Tammelsensium in Tavastia Pastoris D:ni D. MICHAELIS AVELLAN: quorum ut alii etiam velint porro præclarum exemplum imitari, ac si forte hujus generis quidquam possideant, D:no Præsidi nobisve significare, rogamus. Conciones igitur Fennicas, superiore seculo editas, reliquis adjungendas, has jam habemus:

1. Selityret joca-päiväisten Huomen. Ehto. ja Ruoka-Lucun, eli Siunausten yltze, vritertaisill Saar-noiss edespannut LAURENT. PETRI Aboico, Minist. Verbi Dei in Loimi-joki. Prántättyt Turusa Petari Baldilda, anno 1664. 4:o (a).

2. Charitas sine modo, Dilectio sine exemplo! Se on mittamatoin ja tutkimatoin Jumalan Rakkaus, niisa lohdullisissa Herran Christuren Sanois: Min rakasti Jumala Maailma &c. Joh. 3. Lyhykäises ja vritertaises Ruumin Saarnas . . . Herr JOHANNEXEN FAVORINUXEN Suomen Kevöin uskollisen Kirkkoherra wainaan Christillises hautami-

D 2

ses;

(a) Cfr. supra §. IV, not. (c).

ses; joca tapahitui saman Pitäjän Kirkos vuonna
jälken Christuren syödymän 1673, yhderendä päi-
wänä Maalis Kuusa, joca oli Puoli Paaaston Sun-
nundai, edespandu, ja nyt anomisen jälkeen pranttiin
walnustettu ab ABRAHAM IKALENSI, Past. in
Ikalis. PrändäTTY Turusa Pietari Hansoniuxelda.
Pl. 3½ 4:o.

3. Concio Exequialis, eli Christillinen Kuumis
Saarna uskollisten palvelioitten palcast ja lohdutu-
rist, muinen cunniallisen ja hywäst oppenen Herran
JOHANNeren Christerin Pojan MELARTOPÆU-
ren, Paltanin Kirkkoherran hautamises, 26 Jun. 1679,
pidetty ANDREAS KEXLERUrela, Geshwan Pi-
täjän Kirkkoherralda. Text. Matth. XXV. 23. Tu-
rusa, prändäTTY Johan Waldilda. 4:o (Cfr. supra §.
4. not. f).

§. V.

Hujus autem facultatis excolendæ efformandæ-
que, quibus usi hoc seculo nostri fuerint subsidiis, non
alienum est a consilio opusculi, paucis indicare. Præ-
ter eosdem igitur illos, ad quos superiori sese contu-
lerant seculo, vel sapiendi vel dicendi fontes (a), at-
que

(a) Cfr. supra §. III. Quod vero ibi laudauimus e-
gregiam curam operamque B. Episcopi PAULLI JUUSTEN,
in Sacerdotibus suæ gentis ad commodam fructuosum-
que concionandi morem adducendis, ac postea novum
laudabilis hujus studii reperimus documentum, in Ora-

que exempla cum Germanorum tum Svecorum, quæ exprimere concionando studebant, neque a domesticis destituebantur vel consiliis vel concionandi formulis, ad quas imitationem atque conatus in hoc genere

D 3

nere

tione quam a. 1573 hic Aboæ, in Synodo, ad Clerum congregatum latino idiomate habuit, quamque MS. servat Bibliotheca Academica; locum inde, qui hanc attingit rem, adponemus: *Hæc, inquit, scripta, (S. nempe codice comprehensa) vult Deus ut nocturna versemus manu, versemusque diurna: Et iis congruentem proferamus doctrinam. Utque ea Scripta intelligamus melius, excitavit Deus subinde peritos interpretes, qui non tantum viva voce confessionis suæ, sed etiam editis Commentariis illustrent doctrinam Et singulos ejus articulos sigillatim. Habet itaque hæc nostra ætas Commentatores Et interpretatores Scripturæ longe doctiores Et peritiores, quam superior ætas; sicut videre est ex collatione Commentariorum LUTHERI, BRENTII, PHILIPPI, CRUCIGERI, MAJORIS, &c. Et aliorum qui paulo ante ista tempora suas ediderunt lucubrationes in Scripturam Prophetarum Et Apostolorum. Horum igitur enarrationibus adjuti, possunt Ministri Ecclesiarum felicius docendi ministerio fungi, si modo studium aliquod Et diligentiam aliquam, in his pervolvendis voluerint conferre, Et si meditatio aliqua accesserit sacrarum rerum, sicut certe debet. Verum quidem est, quod curæ domesticæ Et rerum inopia, quibus multi premuntur, plurimos revocant a meditatione rerum Divinarum Et studiis Christianæ Religionis. Sed his posthabitis, conferendæ sunt horæ aliquæ ad studium doctrinæ Evangelicæ, Et meditationem rerum divinarum. Neque enim aliter unquam recte præesse vocationi nostræ possumus, si saltem cogitare velimus quid Et quantum ea requirit. Accedat ergo acre studium Sacræ Scri-*

nere suos, dirigerent. Inprimis post Academiam beneficentissimo consilio hic Aboæ conditam, (cujus ope nova quasi lux & ad universam Fenniam & ad
Sacer-

pturæ, ut majori fructu vocationi nostræ præesse possimus. Et Domini Pastores non tantum curam habeant suarum Concionum, ut quadrent ad regulam mentis Divinæ, & veram doctrinam Ecclesiæ, verum etiam diligenter attendant & inspiciant, quid Sacellani profitentur, non sinant vagari eorum conciones extra septa, sicut fortassis multi faciunt, negligunt scopum Evangelii & institutæ concionis, & arrepto aliquo vocabulo navigant nunc in orientem nunc in occidentem, inde ad austrum redeunt, tandem in septentrione portum quarunt. Talis divagatio non necessaria, non deservit erudito viro, neque est species eruditionis, sed testimonium inscitie & ruditatis. Sic penitus rimari naturas & significationes singulorum vocabulorum, & inde exstruere doctrinam aliquam, firmam & convenientem rebus, non est cujusvis, sed tantum eorum qui habent linguarum peregrinarum donum (&) cognitionem. Melius ergo facerent alii, si probatos & certos auctores in formandis concionibus imitarentur, quam dicerent non coherentia. Et quia mentionem facimus doctrinæ in Ecclesia Dei proponendæ, curandum quoque est, ne allegoriis sint alienæ, & aliquando etiam absurdæ; sed si quando illis uti voluerimus, adducamus potius eas, quas probati & recepti auctores excogitarunt, quam ut temere ipsi aliquid confingamus. Gestus quoque in docendo sint graves, modesti & convenientes; non ludamus manuum gesticulatione præter necessitatem. - - Sic etiam affectus moderandi sunt, ne aut nimis contentiosa voce, aut irato vultu & inflato auditoribus simus terribiles. Sic n. indulgere affectibus, ut velut tonitru strepere videamur in suggestu, non est pro decoro Concionatoris Evangelici. Ser-

Sacerdotum maxime ordinem penetravit (*b*)), officinamque Typographicam mox etiam ibidem institutam, suam industriam desiderari passim haud sunt viri de Ecclesia nostra meritissimi, in præconibus verbi Divini, vel futuris, vel minus exercitatis, adjuvando, veroque, pro suo sensu, concionandi modo illis demonstrando. Pertinent huc, quas Disputationum Academicarum loco, ab Anno Domini 1649, ad a. 1653, latino sermone edidit, in 4:ta quam vocant forma, **ÆSCHILLUS PETRÆUS**, (eo tempore *S. S. Theol. Doct. ac Prof. & Civit. Ab. Pastor, Episcopus* postea *Aboënsis*), *Meditationes S. Evangeliorum, additis S. Patrum dictis, Quæstionumque aliquot decisione, ad uberio-rem textus, cum opus est, explicationem & Heterodoxorum refutationem* (*c*). Quæ singulæ, a studioso aliquo juvene, sub præsidio ejusdem Dni Doct. PETRÆI, publice fuerunt defensæ. Idem simili prorsus consilio formaque, ab a. 1652 ad a. 1657 (*d*) edidit etiam *Me-*
dita-

vetur etiam in his æqualitas modesta. Quæ verba satis ostendunt, quanto & studio & intelligentia laudatissimus Præsul hanc rem urserit.

(*b*) Quod antea paucioribus Theologiæ studiosis facultatum latis suppeteret, Academiis transmarinas, studiorum continuandorum gratia, petendi; nullis plerique aliis litteris, quam quas in Schola Aboënsi arripuerant, instructi, ad publicum in Ecclesiis docendi munus accedebant.

(*c*) Aboæ typis Acad. excudebat Petrus Wald. Duo implent justæ molis volumina.

(*d*) Episcopali quidem jam tum munereungebatur;

ditiones S. Epistolarum, additis S. Patrum dictis - -
& Heterodoxorum refutatione (e). Utrique deinde
 Syntagmati, iusti molem operis implenti, generalem
 titulum, qualem attulimus, præfixit: qui libri per-
 raro jam, posterior inprimis (*f. Meditationes in S. Epi-*
stolas) visuntur. Ipsam quod attinet harum Medita-
 tionum rationem atque conformationem, non disce-
 dit a methodo, quam alii istius temporis S. Præco-
 nes observarunt, quamque supra Part. I. p. 15 & 21
 indicavimus. *Parasceves* loco dictum aliquod habet
 S. S:æ, non optime plerumque ad materiam in Tra-
 ctatione postea explicandam quadrans, sed ad diei
 sollennitatem accommodatum, &c. In *Exordio* bre-
 viter Textum S. explicat, cujus postea conten-
 ta in certas partes tribuit, quas ordine persequi-
 tur, atque ex iis doctrinas sive locos communes si-
 gillatim exhibet. Unum aliquod argumentum per
 totam Concionem tractandum, non proponit: neque
 Epilogum aut usum generalem subjungit. Interpre-
 tandæ

sed fuerintne prius in Academia ventilatæ, quam typis
 vulgarentur, an continuaverit Episcopus disputationes
 studiosorum e Cathedra Academica moderari, ego qui-
 dem, qui *Meditationes* ejus in *S. Epistolas* oculis non u-
 surpavi, dicere nequeo. Ad finem perduxisse etiam hoc
 opus, paucis exceptis partibus, testantur SCHEFFERUS
Svec. Lit. p. 135, & STIERNMANN *Aboæ Lit.* p. 20.

(e) *Aboæ ap. Pet. Wald & Hansonium.* Utriusque
 Syntagmatis partes singulas, recenset Cel. LIDÉN *Catal.*
Disputationum in Acad. & Gymn. Sveciæ habitaram,
Sect. III, p. 144 - 151.

tandæ S. Scripturæ talis est ratio, qualis illa ætate ubique obtinuit. Consilium præterea, quod titulus operis indicat, studiose persequitur: e quo de more concionandi illis temporibus probato, judicare satis licet. Idem laboriosissimus Episcopus, toto administrati hujus muneris sui tempore, a. a. 1652 -- 1657, in gratiam Cleri Diœceseos Aboënsis, breves delineationes S. Concionum, diebus tribus Pœnitentialibus solenniumque precum & gratiarum actionis publicæ, habendarum, latino sermone quotannis edidit: eadem, quam descripsimus methodo adornatas: contentum sc. textus cujusvis in binas dividere partes jubet, locosque communes, quos subjungendos utrique censet, indicat (f). Continuatum post ejus mortem

E

fuisse

(f) Ejus etiam industriæ forte debentur formulæ s. Dispositiones Concionum V in Passionem Dominicam, per tempus Jejunii, Evangeliorum anniversariorum explicationi conjungendarum sive potius præmittendarum, quæ sermone Svecico, neque auctore, neque loco, neque tempore indicato, foliis 6 in 4:o, typis impressæ existant, atque hujus ætatis ostendant vestigia. Servantur jam in Bibliotheca Academica; volumine comprehensa, quod B. PETRÆI & illas continet litteras Circulares quas in Oratione de Synodis, & *speciatim Diœcesanis Aboënsibus*, recenset, qui harum rerum ditissima gaudet collectione & accuratissima cognitione, Reverendiss. Archi-Episcopus & Pro-Canc. Dn. Dr. MENNANDER, (p. 47 sq.), & aliam Epistolam repertu rarissimam, illa priorem, atque a. 1652 d. 2 Dec. ad Præpositos & Pastores Diœceseos Ab. sermone Svecico datam typisque expressam, qua Regii Diplomatis, quo

fuisse hoc institutum, ex delineatione similis plane formæ rationisque, S. Concionum diebus solennibus precum publicarum a. 1662 habendarum, typisque in 4:o exscriptarum, discimus (g). Ex quo autem Episcopale munus hic administrandum suscepit JO. GEZELIUS, Pater, idem consilium magna diligentia quotannis exsequi perrexit; ab a. 1666 ad a. usque 1674, quo hanc curam laboremque in filium trans-
tulit

PETRÆUS muneri Episcopali præfectus fuit, cum his exemplo communicato, varia præterea monita atque consilia, ad officiorum suorum curam pertinentia, illis exhibentur. Adposuisse ultima verba juvabit: Så är och vår wäntlige begäran, at alla oförsörjde Präst:er, med the snaraste sigh hirt til Consistorium försögga. Så och alla Præceptores hoos Adel och Oadel sigh här inställa ifrån Nydhret; och så länge åförsöhret står, at tagha information huru the wårdare sigh skola förhålla. Hvad mera kan wara at påminna, spares til näste Synodum, hwilken anstält wars der (wil Gudh) den 16 och 17 Junii Anno 1653. Besalle edher &c. Nomina subscripta comparent, non tantum Episcopi, sed & omnium reliquorum, qui Consistorii Ecclesiastici tum erant Assesores, VII Professorum & Rectoris Scholæ Cathedralis. De hujus Episcopi reliquis operibus in lucem editis, cfr. STJERNMAN l. c. ubi præter *Conciones* ejus Svecanas, *Modus visitandi ægrotos*, & *alia ad munus Sacerdotale pertinentia*, *diversis Aboæ edita temporibus*, commemorantur, quæ ad nostras manus, ut quatenus nostrum attingant consilium judicare possemus, non pervenerunt.

(g) Utrum successoris ejus TERSERI, an alius opera, nescimus. *Conciones* tres poenitentiales latino ser-

tulit (*h*). Methodum ille antecessorum more, constanter adhibuit analyticam: tractationem semper bifariam dispendens, in Explicationem textus, & Applicationem; in qua posteriore doctrinas atque usus e textu explicato eliciendas, demonstrat (*i*). JOH. GEZELIUS Filius, non modo paterni hujus operis filium ab a. 1675, ad mortem usque suam a. 1718 perduxit; sed etiam homilias hasce ab utroque elaboratas, quæ sum prodierant, anno 1693 junctim denuo

E 2

edi-

mone, Aboæ edidisse in 4:o, ENEVALDUM SVENONIUM, docet STJERNMAN l. c. p. 25, anno, ut videtur 1664; quas non vidimus.

(*b*) Anno 1668 excepto; quem defectum postea filius supplevit: quo contra impedito, Pater textus annorum 1678 & 1689, explicare & tractare docuit. GEZELII Senioris in litteras Ecclesiasque Fennicas exponere ingentia sane merita, hujus non est loci; grata illa semper nostrates memoria agnoscent. Vide Catalogum Operum a se, vel suis impensis, suæque cura editorum, apud Nobiliss. STJERNMAN l. c. p. 71-77; inter quæ ad nostrum pertinent consilium, præter Conciones suas, *Perbreves illæ Commonitiones* quas Svecano sermone a. 1673, 4:o Clero Dioc. Ab. exhibuit, in quibus pauca etiam, ea tamen haud spernenda, de Concionum Sacrarum vera indole usuque, monita occurrunt.

(*i*) Mirum itaque haud est, tantas auctoritates, reliquis etiam Sacerdotibus nostratibus, hanc methodum maxime reddidisse commendabilem; uti nec ad insulsum morem retinendum, quem sæculi consuetudo probabat, verba sententiasque latinas in orationes vernaculas inferciendi, non contulisse nihil, probabile est, quod exem-

edidit, homiliis etiam XIII Juridicis, suæ operæ, ad-
 jectis: titulumque Syntagmati hunc præfixit: *Fascicu-
 lus Homileticarum Dispositionum, annis circiter XXVII
 seorsim editarum, videlicet CCXX in textus Sacros Pæ-
 nitentiales, & V in totidem textus solennes, Grat. Act.
 additis XIII Homiliis Juridicis; Auctoris JOH.
 GEZELIO Patre, & JOH. GEZELIO Joh. Fil.
 Episcopis Ab. &c. Aboæ impr. a Joh. Winter 1693,
 4:o. Idem vir, de patria Ecclesia multis nominibus
 meritissimus (k), Professor Theol. ordinarius consti-
 tutus, Collegiis sic dictis Concionatoriis habendis, in
 quibus & præcepta S. Eloquentiæ explicaret, & ad
 praxin recte concionandi juvenes studiosos adduce-
 ret, ad rationem ejus apud nos emendandam præci-
 pue contulit; in cujus collegii sui usum edidit, quem
 commentationibus illustraret, a. 1679, 8:o, JO. BE-
 NED. CARPZOVII *Hodegeticum Concionatorium*;
 quem librum a. 1690 iterum typis vulgandum cura-
 vit, excudente Jo. Winter, 8:o. Unde non minus
 quam ex emissis in lucem Concionibus suis, Svecico
 idiomate conscriptis, qualem Oratoriæ S. rationem
 probaverit, judicium fieri potest. Methodum ille no-
 stris*

pla quæ sibi sequenda proponerent Concionatores, qui-
 busque meditandis proficere studerent, Latina fere essent
 lingua exarata. Itaque titulum, propositionem, partitio-
 nem, Concionis Fennicæ, latinis verbis conceptam
 non raro videas, interpretatione deinde vernacula sub-
 jecta.

(k) Cfr. STJERNMAN l. c. p. 87-90.

stris sensim probabiliorem reddidit Syntheticam; quam etiam in editis Dispositionibus suis homileticis adhibuisse fere reperitur; una plerumque propositione thema complectens, ac in partes deinde, ubi videretur, duas aut tres, dividens; usum demum, qui ex materia tractata aptissime sequeretur, in Epilogo tradens (1).

§. VI.

Quæ igitur hodie Concionatoribus nostris Sacris usitatissima est, Synthetica hæc Methodus, circa finem superioris sensim recepta, hoc nostro seculo magis magisque invaluit (a). Illustrant hanc rem satis fata Elo-

E 3

quen-

(1) Præter opem, quam ex laudata Antistitum Ecclesiæ Fennicæ cura ac opera, Sacræ Eloquentiæ cultores nostrates, ad hanc facultatem adjuvandam nacti sunt, nec alios quoque, commillitionibus hujusmodi auxilio inserviendi nullo ductos fuisse studio reperimus: quos tamen, quod Auctoritate non æque valuerint, præterimus. Conferri potest passim STJERNMAN l. c. ex. gr. p. 55 seq., ubi OL. ARENII, Past. Malaxensis, recenset huc aliquo modo pertinentes labores homileticos. Nec dubium est, quin a Professoribus quoque Theologiæ, consiliis præceptisque huc spectantibus, studiosi litterarum sacrarum, munici pro temporis more fuerint; cujus tamen rei nullum monumentum litteris consignatum, ad nostras pervenit manus.

(a) Qui primi reperiuntur unam quandam doctrinam e textu sacro selectam, per totam Orationem plenius suscepisse tractandam, una tamen propositione Lo-

quentiæ Sacræ Svecanæ, ad cuius fere exemplum nostra componi perrexit, facile videndas ob causas: ut plerumque Germanicam utraque imitata est, quæ eodem fere tempore ab ineptiis repurgari cœpit, quibus diu misere inquinata fuerat. Hodierno autem Eloquentiæ nostræ sacrae statui enarrando, diutius immorari, necessum nobis non est, quippe notiori, quam ut longa egeat expositione. Nec tamen quod mirum videri debeat, aut a veritate abhorreat, nos dicturos putamus, si aptissimam consilioque ipsius instituti vero accuratissime attemperatam Eloquentiam, vel hodiernum apud non paucos verbi Divini Præcones desiderari, monuerimus; licet quoad externam formam, nonnullaque alia, eorum Conciones meliores sint iis, quæ antiquioribus concinnatæ sunt temporibus. Sed illam rem accuratius persequi, a nostro alienum est instituto. Indicem modo Concionum sacrarum, chronologico ordine contextum, quæ præsentis typis vulgatæ seculo, in nostras inciderunt manus, subjungemus. Sunt vero sequentes:

I. Christillinen Kuuminis Saarna, cosca - - Herr
JOHANNES CAJANUren - - Prowastin Cajanau
Linnan Eäänis, ja Kirkkoherran Paldamois, - - Ku-
minis lepocammioons, ja hautaans johdateturi, ja la-
steturi tuli, 1703. 23 Augusti. Pidetty ERICUS
WAL-

gica thema suum exhibere non semper instituebant, sed ipsas modo partes quas persecuturi erant sigillatim mox indicabant; more TILLOTSONIO &c. etiam familiari. Cfr. MÖLLER om et rätt Predikofätt, p. 273.

WALLENIUrelda, Dulun Trivial Schoulun Recto-
rilda. Text. Pf. 71: 16-21. Turusa pranttais
Henr. Christoph. Mercell. 1706. 4:o (b).

2. Se pyhä Ewangeliumillinen Walleus, Tai-
wallisessa opissa, ja Pyhässä Elämässä ulosotettu ja e-
teen asetettu niiden joca-wuotisten P. Ewangelium-
mein jalken, jotca Sunnuntai- ja Juhla-Päiwinä
niissä Christillisissä Seurakunnissa tawallisesti felitetän.
Stocckholmisa, prändäty Lars Salviurelda, vuonna
1747; (ja Toinen Osa 1749). Partes & Voll. II. 4:o. Po-
stilla hæc Auctorem agnoscens D: num JOHANNEM
WEGELIUM, Rectorem tum Scholæ Tornoënsis,
postea Præpos. & Past. Uhloënses in Ostrobotnia, do-
cte elaborata est; sæpe tamen ad docentium firman-
dam augendamque cognitionem, quam rudem ple-
beculam instituendam, accommodatior videtur: lin-
guæ autem emendatione ita sese commendat, ut lau-
de merita non careat.

3. Se Tuoleman catkeruden makeuttawa Jum-
lan lasten autuus. Christillisjes Nuumin Saarnas . .
Herr NICOLAUS ÆIMELÆUren, enaen tätä J-
son Kyrön Pitäjässä . . Kirkkoherran hautauresa, . .
joca tapahdui tämän Pitäjän Enätkirkos, ensimmäis-
nä päiwänä Hubti euussa vuonna 1750; yrikertai-
fest edespandu THOMAS STENBÄCKilda, Cappa-
laisel.

(b) Inter Conciones Svecanas enumeratur a Celeb.
STRICKER, Förelst til et Svenskt Homiletiskt Bibliothek,
1 Del p. 146 & Auctor Gabriel nominatur; quæ corri-
genda sunt.

latsel'da Ilmolas (c). Stockholmisa, prändäTTY Jacob Merckellildä. pl. 10. 4:0.

4. Rucourest ja sen cuulemistest, tarpessinen tut-
tisteleimus : Rukous Sunnuntaina, puolipäivä Saar-
nasa, Nouliaisten Seurakunnas : : vuonna 1759 e-
destruotu, ja siten pidemmäl'dä ulostoimitettu: ionga
nyt on prändtijn andanut ABRAHAM ACHRE-
NIUS (d). Aboæ 12:0. 5 pl. præter præfationem &
cantilenam adjectam.

5. Christillinen walmistus mielutsehen ja autu-
alliseen Cuolemaan, edesmennen ylistettävän Pro-
wastin ja Kirko-Herran Duluborin ja sen alla ole-
waisten Seurakunnain yltize, Herran JOHAN WE-
GELIUn christillisesä hautamisesa, edespandu MAT-
THIAS PAZELIUrel'da (e) 1764. Text. Job. 14: 14.
Turusa prändäTTY Joh. Christ. Freneckellildä. pl. 4½ 4:0.

6. Christillinen puolipäivä-Saarna ensimmäisnä
suurna yhteistä : Rukous-Päiwänä, pidetty wuon-
na 1766 Paldamou Kirkosa, ja nyt halullisille sie-
luille, ja rackahille sanancuulustoille lawiammari ylös-
rakennurt prändättää annettu CARL HENRIC
STÄHLELda (f). Turusa, 4:0. 3½ pl.

7. Yri Jumalalda opetettu Cuolewaisuden tut-
tindo; yrikertaisesti edespandu, Kirko-herran Urdia-
lan

(c) Deinde Past. & Präpos. in Limingo.

(d) Past. in Noulis.

(e) Past. & Präpos. in Limingo.

(f) Jam Past. in Uhleä.

lan Pitäjässä - Herr JONAS MENNANDERin
eläinsä rakastimman Puolison - MARIA ELISA-
BETH TOLPON Christillisessä Ruumin Saarnassa
Urdialan Pitäjän Kirkossa siinä 5 päivä. Elo Kuussa,
vuonna 1767. Ja nyt - - - - - präänttijn ulosannettu
JOHAN LAIHIANDERilda, Kirkkoh. ja Prow. Cu-
rassa (g). Turussa präändätyt Cuningass. Academian
alla olewassa Prääntisä, vuonna 1768. 4:o. Pl. 3½.

8. Wamburfsaunden catomatoim Cunnia-Crunnu,
Christillisessä Ruumin-Saarnassa, Hänen cortiaimast
autuan Majestetinsä - Cuningas ADOLPH FRE-
DRIKIN cortiana hautaus-päiwänä sekä Ruoholai-
sen että Suomalaisen cocoontulleen Seuracunnan
edesä, molemmille tielillä Brahen Caupungin ja
Salon Pitäjän Ennä-Kirkossa, 30 päivästä Heinä-
Kuussa, vuonna 1771, eteenasetettu THOMAS
STENBACKilda, Kirkkoh. siellä (h). Stockh. Cuning.
Suomalais. Prääntisä, 1771. 4:o. Pl. 3½.

9. Yriltertainen Puhe pidetty Säkylän Kirkossa,
siinä tilassa kuin se wihiittiin, siinä 4 päivästä Elo-
Kuussa, vuonna 1776. Ja anomuren jälkeen sitten
ulosannettu Mag. GUSTAF G. HAARTMANilda
Prow. ja Kirkkoh. Loimajoella. Turussa, präändätyt
Joh. Christ. Frenckellilda. 8:o. Pl. 1.

10. Enhy ja yriltertainen Puhe, juteltu - - - aiwo-
F tun

(g) Hodie in Närpes, auctusque dignitate S. Theol.
Professoris & Doctoris.

(h) Cfr. supra N:o 3. not. (c).

tun Kuoweden Jon Kirkon rakennusesta, ja sen ensimmäisen Kolma- ja Perustus-läven laskemisesta, kuin tapahtui sinä 15 päivänä Syys Kuusa, vuonna 1777, sen Seurakunnan Kirkkoherrasta LARS FORSELIUxelda (i). Moniuren päälle präänttiin annettu vuonna 1778. Turusa prääntäty Kuning:sen Acad. Kirjanprääntäjältä Joh. Christ. Frenekellildä, w. 1779. 4:o. Pl. 1½.

11. Yrkkertainen Saarna, pidetty Kuoweden uudesta raaketun, ja nyt - - vihityn Jon Kirkon Seurakunnan ensimmäisessä Kokous-päivänä, kuin tapahtui sinä 23 päivänä Elo-Kuusa, eli 10 Sunnuntaina Pyhän Kolminaisuuden Päivästä, siälle olewaisina vuonna 1778; LARS FORSELIUxelda, Kirkkoherrasta Kuoweden Seurakunnasta. Ib. 1779. 4:o. Pl. 3.

12. Yrkkertainen Puhe, pidetty Kuoweden Seurakunnan uudesta Ennä-Kirkosta, koska se vihittiin sinä 23 päivänä Elo-Kuusa 10:nä Sunnuntaina jalken P. Kolminaisuuden Sunnuntain, siälle olewaisina vuonna 1778, ERIC LENCQVISTildä, Prow. ja Kirkkoh. Drishwedellä (k). Ib. 1779. 4:o. Pl. 1½.

13. Se suuri Kyömyös: Jos me olemme Jumalan Lapset? Tutusteldu, sen nimen Jalosuruisen, ja Korttasti oppineen Herran Con-Rectorin Wäsan Trivial Schoulusa, Magister JACOB WEGERJUNEN hautamisesta, Wahan Kyön Kirkosta, kolman-

(i) Præpos. honore auctus.

(k) S. Theol. Doctoris auctus dignitate,

colmandena Adwentinä, vuonna 1778. Ja edes-
pandu Mag. JOHAN ADAMMEROD, Kirc-
koh. ja Prouw. Josa Kyroä. Waasasa 1779.
Prändäty Georg Wilhelm Londicerildä, 4:o. Pl.
3½ (1).

§. VII.

Non patitur instituti ratio, ut de optima Con-
cionum elaborandarum concinnandarumque forma in
F 2 gene-

(1) Adjungere quodammodo his licet Postillam A-
DAMI s. MISANDRI, in Fennicum idioma translatam,
quæ hoc titulo prodiit: M. JOHAN ADAMIN Pojan eli
MISANDERin Sabbathin lepo, sisällensä pitävä kaikkein
Sunnuntai- ja Zuhlapäiwän Ewangeliumein Zumalset tut-
kistelemuxet ysi kolo vuoden. Kaikille siwidiille Christityille,
lijoitenkin maalla asuville eli matkustawaisille palweluxeri ja
hyödytyxi kirjoitettu; mutta lyhykäisembään sisälle pitoon ko-
toon wedetty ja ensin Ruosin kielexi Sarasta kääty, lisätyin
selitysten kansa neljänden Päiwän Ewangeliumein ylixe joka
vuotisina Zuhlapäiwinä, ynnä Pyhäin Miesten Päiwän kans-
sa, edesmennen samän Kirjan tekstän laadun jälkeen DANIEL ÖD-
MANNiida, ennen tätä Kirkkoherralda Gälstadsa Götheborin
Hiippakunnasa, mutta nyt Suomexi kääty DANIEL WIR-
ZENIUpäida, V. Past. Eccl. Fenn. Cathed. Ab. Stochhol-
misa prändäty Arvid Carlbohmilda 1768. 8:o. pl. 59½. Nova
hujus operis editio prodiit ib. 1780, 8:o. Item: Doctorin AU-
GUST HERMAN JÄRÄKIN Postilla, eli Sunnun-
tai- ja Zuhlapäiwä: Saarnat, Saran kielestä Ruosiji, ja sitte
Ruosista Suomexi käätyt. Se edellinen Osa (Pars I.) Stoch-
holmisa Johan Christopher Holmbergin Präntisä 1780. Se
jälkimmäinen Osa (Pars II.) ib. 1781. 4:o. De quibus ju-
dicium interponere non est opus.

genere hic præcipiamus; de iis tamen, quæ Oratori Sacro Fennico speciatim observanda sunt, pauca monenda putamus. Quod igitur, ad *linguam* ipsam attinet, non difficulter intelligitur, cavendum esse, ne in puritatem ejus peccetur, peregrinasque, fermo rudis etiam plebis conformandus captui, redoleat cupedias; sed ad eam rationem diligenter comparetur, quam solam auditores omnes sine mora comprehendere animo queant. Quam igitur illa vitiosa sit elocutio, quæ barbarissimis ac solecissimis quibusvis, & svecicissimis in primis referta est, facile apparet; quod ultimo loco significatum vitium, vel eo magis vitare oportet, quo communius esse solet, ut pauciores sane ab eo immunes sint Concionatores: cujus rei causa non ea solum est, quod libris atque Orationibus adeo sacris Svecicis imprimis legendis imitandisque adſveti ac illa maxime lingua cogitare docti, plerique ab obrepentibus sibi illius sermonis idiotissimis cavere non valeant; verum etiam, quod vernaculæ ejusque studio, nimis parum vulgo industriæ plurimi tribuant. In quotidiano sermone, cum plebe tantum instituto, illam usurpasse contenti, ad res subtiliores gravioresque non adhibent; quare, ubi ad has transferenda est, ignorantia ejus, ac inopia verborum phrasiumque vere Fennicarum, laborant. Grammaticam linguæ indolem, verasque ejus adhibendæ leges, pauci rimari student; pauci iis etiam observandis, accurate scribendo, exercere sese mature solent. Unde Fennice scribendi, cum sacris initiati
ordi-

ordinibus hac facultate opus habent, insuetus plerisque labor est, nonnisi post longos demum annos facillime & feliciter succedens: ac multis verus interim vernaculæ elegantiae sensus ac iudicium periit. Nonnulli præterea, sine debita præmissa meditatione & elaboratione, Conciones ad coetum habendas, in suggestu demum cudunt; quicquid mens in concionandi actu suggererit, proferentes: unde fiat necesse est, ut sermo eorum, quantumvis optime linguam calleant, illud tamen idioma redoleat, quo traditas veritates de quibus differunt, familiares sibi reddiderunt. Accedit quorundam inconsultus sane mos, Conciones suas Fennicæ habendas, Latino (a) vel Svecano sermone conscribendi; qui elocutionem earum a genio linguæ Fennicæ non potest non reddere alienam. Ferendum hoc est in illis, qui Concionem eandem utraque recitare lingua, Svecica & Fennica, coguntur, quæ dura nonnullis Concionatoribus incumbit necessitas; a reliquis vero sollicitè fugiendum est, ac oratio eadem meditanda & concinnanda lingua, qua habenda est. Qui enim, quanta opus sit cura cogitaverit, ad orationem ex una in aliam linguam, etiam meditandi spatio dato, feliciter transferendam; is quid ab extemporanea huiusmodi sperandum sit festinatione, facile intellexerit. Neque putet quis, le-

F 3

vioris

(a) Ne ejus scil. adhibendi obliviscantur; qui tamen superioris potius ætatis mos fuit, quam nostræ, cui Latinarum litterarum nimium studium qui vicio verterit, næ ille injuriam ingenio seculi fecerit!

vioris esse hanc rem momenti; pendet inde, ut orationem, quæ sibi recitatur, auditores intelligant vel minus. Non putet Orator, quia ipse semi-svethicum suum sermonem intelligit, etiam a rusticis illum capi; quibus æque fere obscuræ & peregrinæ esse sententiæ suæ esse sæpe possunt, Fennicis quamvis verbis propositæ, ac si Latino aut Svecico essent idiomate prolatae. Quia igitur Concionum finis postulat, ut auditoribus docendis, atque notitia veritatis cœlestis imbuendis diligenter inserviant; auditores vero non nisi puram rite intelligere possunt linguam, (præter quam quod Conciones idiomate corrupto recitatas fastidiant): sequitur, ut linguæ vernaculæ peritiam & emendatam facultatem futuri Oratores sacri studiosè sibi comparare, & concionantes diligenter adferre debeant. Porro non modo doctrinæ & eruditionis intempestivam ostentationem sollicitè esse fugiendam, sed etiam stili reconditam & nimis exquisitam artem haud esse affectandam, æque manifestum reddit ipsum Concionum S. habendarum consilium ac finis (b). Illam excusationem, quam nonnulli afferunt, quod scilicet

pars

(b) Itaque Poëtico adsvetis stilo, familiares, aliis vero incognitas, aut intellectu difficiles, vel voces vel locutiones in suggestum adferre sacrum, quamvis elegantissimas ac maxime nativas, non licet. Probatorum tamen lectionem Carminum Runicorum, ad copias linguæ, verumque ejus genium cognoscendum, permultum conferre, extra dubium est. Sed imitatio in prosa oratione, judicio non careat,

pars auditorum eruditior sit, locum hic minime invenire, eo facilius patet, quod eorum longe maximum semper numerum rudis plebs implet. Itaque non modo termini technici, ad imitationem peregrinae linguae ficti, sed & totae propositiones, phrales ac formulae, doctis solum intelligendae, studiose vitentur. Atque cum plures lingua Fennica habeat Dialectos, in diversis patriae provinciis locisque usitatas, cavere debent S. Oratores, ne verba phraesque concionantes adhibeant, quae in alia licet regione familiares, ab eorum tamen, ad quos dicunt, consuetudine abhorreant. Itaque discere illorum loquendi morem, & ab ignota illis ratione abstinere debent: potiusque ad illorum sese dialectum conformare, quam suam illis obtrudere. In quo tamen vitiosas manifeste formas fugere oportet, ac veriores, quae tamen audientibus cognitae sint, earum loco frequentare. Ac quoniam communis quaedam dialectus, libris inprimis propria, omnibus fere jam, religionis cui instillandae inservit, auctoritate probata, familiaris evasit; illi Orator S. maxime se conformet: cujus rationem ex S. praecipue Bibliorum translatione vernacula, hauriat. Singularibus enim quibusdam haec licet non prorsus careat, ac supersint quaedam adhuc mutanda & emendanda; classicam tamen merito apud nos, stilus quo exarata est auctoritatem obtinet, ad majorem sensim elegantiam accuratoremque adducta (*).

(*) Nostro hoc seculo, post Academiam in his Oris restauratam, nulla nobis nota sunt edita typis subsidia aut consi-

consilia homiletica, quæ Fennicas quidem speciatim Ecclesias respicerent; præter egregia illa monita quæ in Oratione comparent a Reverendiss. Archi-Episcopo & Pro-Canc. MENNANDER ad Clerum Dioceseos Aboënsis in Synodo congregatum ac jam dimittendum a. 1774 habita: *Eat, hållit af en Swenskt Biskop ... mid sluter af et Prästnöte, Stockh. hos Henr. Fougt 1774 8:o*; quamvis haud ignoremus, Theologos apud nos fuisse, qui & artis præceptis explicandis, & exercendi diligentia, Oratoriæ s. studiosos juvenes adjuvarent. Veneratæ præterea sunt, inter summos suos Præfectos, Ecclesiæ nostræ, celeberrima hac facultate nomina BROWALLI & MENNANDRI; quorum exempla non potuerunt non & ad verum hujus rei judicium formandum, & ad imitandi diligentiam excitandam, magnopere conferre: sed Conciones quæ typis vulgatæ sunt, paucæ illæ quidem, Svecico habentur idiomate conscriptæ: quas igitur, ut nec alias, quamvis in Fennia habitas editasque, & a Fennis auctoribus pro-
fectas, (multo quidem plures illas, quam quæ Fennico idiomate vulgatæ reperiuntur), Svecana tamen lingua exaratas, instituti ratio adferre non permittit. Neque enim falcem in alienam cupimus messem immittere. Cfr. de iis Cel. STRICKER l. c.

ERRATA TYPOGR. Part. I. Pag. 2. not. l. 2. *Fontelius* leg. FONTENIUS; l. 18 *ut*, adde: *e contrario*. Pag. 7. not. (c), l. 4, 1533, leg. 1537. Pag. 15, not. l. 3, *imprudente* leg. *imprudenter*. P. 21, not. l. 1 *reperiimus*, l. *reperimus*. P. 22, l. 5. *realis* leg. *realibus*. Part. II, Pag. 38, l. 16 4:o adde: (Ep. Ded. & Epiced. connumeratis).

